

Research Paper

Studying Educational Inequalities: An Analysis of the Status of Educational Indicators in Khorasan Razavi Province During the Sixth Economic, Social and Cultural Development Plan (۲۰۱۷-۲۰۲۱)

Zahra Khosravipour¹ , Yadollah Mehralizadeh^{2*} , Hojjatollah Darafsh³ , gholamhosein Rahimidoost⁴ , Morteza Karami⁵ ¹

¹ PhD Student in Educational Management, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran (zahrakhosravipoor89@gmail.com)

² Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran (Author: mehralizadeh_y@scu.ac.ir)

³ Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran (h.darafsh@scu.ac.ir)

⁴ Associate Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran (rahimidoost@scu.ac.ir)

⁵ Professor, Department of Curriculum and Educational Studies, Faculty of Educational Sciences and Psychology Mashhad Ferdowsi University, Mashhad, Iran (m.karami@um.ac.ir)

[10.22080/EPS.2025.28902.2332](https://doi.org/10.22080/EPS.2025.28902.2332)

Received:

March 28, 2025

Accepted:

June 3, 2025

Available online:

September 6, 2025

Keywords:

Sixth Development Plan, Khorasan Razavi, Educational Indicators, Educational Inequality, Educational Justice, Educational planning

Abstract

Aim: This study aims to identify the strengths and weaknesses of the Sixth Development Plan in reducing educational inequalities by examining the educational indicators of Khorasan Razavi Province during 2017-2021.

Methodology: Employing a quantitative approach and descriptive method, this research uses data from the Statistical Center of Iran and Ministry of Education yearbooks, focusing on indicators of access, inputs, and outputs of education.

Results: The results reveal that during the Sixth Plan, Khorasan Razavi experienced a decline in academic coverage and an increase in dropout rates in access indicators, particularly in rural areas and among girls. In input indicators, the student-to-teacher ratio increased and educational space in deprived areas decreased, though teachers' education levels improved. In output indicators, dropout and promotion rates in the first secondary level rose, while grade repetition and failure rates in primary education fell. Compared to the national average, the province outperformed in registration, promotion, and reduced failure rates but showed weaknesses in educational space and out-of-school rates.

Conclusions and suggestions: This study emphasizes the need to address regional and gender disparities and suggests that policymakers design programs to improve education in deprived areas and for vulnerable groups.

Innovation and originality: Providing the first comprehensive, data-driven analysis of the Sixth Plan's impact on Khorasan Razavi's educational indicators, this study offers a novel approach to examining educational inequalities, focusing on gender and regional differences, and integrates up-to-date statistical data with national comparative analysis to propose targeted solutions for deprived regions.

*Corresponding Author: Yadollah Mehralizadeh

Address: Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Email: mehralizadeh_y@scu.ac.ir

Tel: ۰۹۱۲۴۲۵۱۸۴۷

Extended Abstract

Introduction

The education sector and its indicators have always been a concern for governments and are therefore among the most important public policies. Quality education, as a key factor in reducing social and economic inequalities, has a direct impact on the development level of countries. Therefore, any disruption or inequality in access to equal educational opportunities can lead to the creation of social, cultural and economic gaps. Therefore, one of the most important goals of policymakers in the field of education is to ensure educational justice and reduce existing inequalities in this sector. Given the fundamental importance of the issue of access to equal educational opportunities in the development of the country and the reduction of educational inequalities, the need for a more detailed examination of the status of educational indicators is felt. Economic, social and cultural development programs, as the country's upstream documents, define general goals and policies in the field of improving educational conditions and reducing educational gaps. Among them, the Sixth Development Plan includes articles and notes in the field of education, which makes the importance of reviewing the performance of this program in the field of reducing educational inequalities in the province doubly important. This research examines the status of educational indicators and the performance of the education system of Khorasan Razavi province during the Sixth Development Plan, focusing on access, input, and output indicators. The aim of this study is to investigate the status of educational indicators in Khorasan Razavi province during the Sixth Economic, Social and Cultural Development Plan (2017-2021) and to identify the strengths and weaknesses of the Sixth Plan in reducing educational inequalities and to provide effective solutions to improve this situation. Therefore, this research seeks to answer the following key questions: 1) What changes have occurred in the indicators of access to education in Khorasan Razavi Province during the Sixth Development Plan? 2) What trends have the educational input indicators experienced in Khorasan Razavi Province during the Sixth Development Plan? 3) What has happened to educational output indicators in Khorasan Razavi Province during the Sixth Development Plan?

Methodology

The research method of the present study is a descriptive method. In this method, based on the analysis of the trend of data related to educational indicators during the years 2017 to 2021 (the period of the Sixth Development Plan), extracted from the statistical yearbooks of education, was analyzed. In this trend analysis, the study of educational indicators in three areas of access to educational opportunities, educational inputs and outputs at the national and provincial (Khorasan Razavi) levels was investigated. The statistical population of the research is the statistical yearbooks of education during the years 2017-2021, from which information related to educational, access (registration rate, real and apparent educational coverage rate, dropout from education), input (student-teacher ratio, average level of education of teachers and managers, student-to-total educational staff ratio, educational space per student) and educational output (dropout rate, promotion rate, grade repetition rate, Academic progress (pass rate), dropout rate, apparent and real passing rate) indicators were extracted.

Findings

The trend analysis of educational indicators revealed that during the Sixth Development Plan, Khorasan Razavi Province faced challenges in access, input, and output educational indicators, particularly in gender and regional dimensions. In access indicators, the decline in real academic coverage and the rise in out-of-school rates in rural areas were concerning. Regarding input indicators, although improvements were observed in teachers' education levels, the increased student-to-teacher ratio and reduced educational space highlighted resource shortages. In output indicators, higher dropout and failure rates in the first secondary level were noted, though grade repetition decreased. Compared to the national average, the province outperformed in promotion and registration rates but showed weaknesses in educational space and out-of-school rates.

Conclusion

The results of the study indicate the limited success of the Sixth Development Plan in reducing educational inequalities in Khorasan Razavi. The decrease in educational coverage and the increase in dropout, especially in villages and among girls, indicated the weakness in equitable access to education (a shortcoming of the first goal of this program). In the field of inputs, the lack of educational space and human resources has disrupted quality, although teacher education has improved. These inequalities are mainly due to the lack of budget and unfair distribution of resources (insufficient attention to the third goal of the program). And in the field of educational outputs, the province's performance in the repetition rate, promotion rate, and actual pass rate was better than the national average, and in the dropout rate, the failure rate in the lower secondary school, especially in villages, was weak. Therefore, it is suggested that more schools and more specialized personnel be attracted by allocating more budget for rural areas. Also, policymakers should design programs for the equitable distribution of educational opportunities by focusing on deprived areas and vulnerable groups.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Author contributed equally to the conceptualization and writing of the article. author approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work

Conflict of Interest

Author declared no conflict of interest.

A cknowledgments

We appreciate all the people who helped the authors in this research

مقاله پژوهشی

مطالعه نابرابری‌های آموزشی: بررسی وضعیت شاخص‌های آموزشی استان خراسان رضوی طی برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۹۶-۱۴۰۰)

زهرا خسروی پور^۱، یداله مهرعلی‌زاده^{۲*}، حجت‌اله درفش^۳، غلامحسین رحیمی‌دوست^۴، مرتضی کرمی^۵

۱. دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران
۲. استاد گروه مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران
۳. استادیار گروه مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران
۴. دانشیار گروه مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران
۵. استاد مطالعات برنامه‌درسی و آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

[10.22080/EPS.2025.28902.2332](https://doi.org/10.22080/EPS.2025.28902.2332)

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی وضعیت شاخص‌های آموزشی استان خراسان رضوی طی سال‌های (۱۳۹۶-۱۴۰۰) انجام شد.

روش‌شناسی: این پژوهش با رویکرد کمی و روش توصیفی، از داده‌های مرکز آمار ایران و سالنامه‌های وزارت آموزش و پرورش استفاده کرده و بر شاخص‌های دسترسی، درونداد و برونداد آموزشی تمرکز دارد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که خراسان رضوی در برنامه ششم با کاهش پوشش تحصیلی (واقعی ۳۶٪ و ظاهری ۰۶٪) و افزایش بازمانده از تحصیل (ابتدایی ۱۸۵٪ و متوسطه اول ۲۲۶٪) مواجه بود. دروندادها، نسبت دانش‌آموز به معلم و کارکنان آموزشی افزایش یافت و نسبت فضای آموزشی به دانش‌آموز کاهش یافت. در بروندادها نیز نرخ تکرار پایه، قبولی و ترک تحصیل افزایش یافت، به‌ویژه در مناطق روستایی و میان دختران. در مقایسه با میانگین کشوری، استان در ثبت نام، ارتقا و کاهش مردودی برتری داشت، اما در نسبت فضای آموزشی و نرخ بازمانده از تحصیل ضعف‌هایی نشان داد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها: این پژوهش بر لزوم توجه به توزیع فرصت‌های آموزشی در ابعاد منطقه‌ای و جنسیتی تأکید دارد و پیشنهاد می‌کند سیاست‌گذاران برنامه‌هایی برای بهبود دسترسی به آموزش در مناطق محروم و گروه‌های آسیب‌پذیر طراحی کنند.

نوآوری و اصالت: این مطالعه با ارائه اولین تحلیل جامع از تأثیر برنامه ششم توسعه بر دسترسی به فرصت‌های آموزشی خراسان رضوی، با تلفیق داده‌های آماری به‌روز و تحلیل تطبیقی با کشور، رویکردی جدید در بررسی نابرابری‌های آموزشی ارائه می‌دهد.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۱/۰۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۳/۱۳

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۰۶/۱۵

کلیدواژه‌ها:

برنامه ششم توسعه، خراسان رضوی، شاخص‌های آموزشی، نابرابری آموزشی، عدالت آموزشی، برنامه‌ریزی آموزشی.

* نویسنده مسئول: یداله مهرعلی‌زاده

ایمیل: mehralizadeh_y@scu.ac.ir
تلفن: ۰۹۱۲۴۲۵۱۸۴۷

آدرس: گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز،

مقدمه

آموزش عمومی به‌عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار، با بهبود بهره‌وری افراد کم‌درآمد و بی‌بضاعت و کاهش شکاف‌های درآمدی و رفاهی بر درجه توسعه‌یافتگی کشور تأثیر مستقیمی می‌گذارد (Abdollahzadeh, Bolandhematan & Shirbeigi, 2021). با پیشرفت فرآیند جهانی‌شدن، اهمیت آموزش به جهت گسترش دانش و پرورش استعدادها و نقش اساسی در شکل‌گیری شخصیت افراد و القای ارزش‌های اخلاقی آنها بیش از پیش آشکار شده است (Vadivel et al, 2022). گزارش سازمان ملل متحد (۲۰۱۸): آموزش باکیفیت را عاملی کلیدی در کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی و ابزاری برای خروج افراد از چرخه فقر و دستیابی به اهداف توسعه پایدار معرفی کرده است (Sarojini Hart, 2019). با این حال نابرابری آموزشی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین موانع تحقق عدالت اجتماعی و توسعه پایدار (Milošević, 2017) نه تنها در سطح جهانی، بلکه در بسیاری از کشورها از جمله ایران، با وجود تلاش‌های گسترده بین‌المللی و ملی، به‌صورت یک معضل جدی باقی مانده است.

در ایران، علی‌رغم تلاش‌های فراوان برای تحقق عدالت آموزشی، شواهد نشان می‌دهد که نابرابری‌های آموزشی همچنان پابرجاست و در برخی موارد تشدید شده است. در همین راستا، تدوین برنامه‌های پنج‌ساله توسعه به‌عنوان نقشه راه سیاست‌گذاری‌های کلان کشور با هدف بهبود وضعیت آموزش و کاهش نابرابری‌های آموزشی طراحی شده‌اند. با این حال، بعد از گذشت شش برنامه توسعه، به نظر می‌رسد که این تلاش‌ها در بسیاری از موارد به نتیجه مطلوب نرسیده و نابرابری‌ها در برخی حوزه‌ها حتی افزایش یافته است (Iravani et al, 2020). این مشکل به‌ویژه در استان‌هایی مانند خراسان رضوی، که از نظر جغرافیایی و اقتصادی تنوع زیادی دارد، به‌طور برجسته‌تری نمایان است.

استان خراسان رضوی به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین استان‌های کشور، با نابرابری‌های آموزشی قابل توجهی مواجه است. مطالعات (Kaleidari (1995); Naderi-Narm (1997); Ahanchian (2008); Rafati (2018); Rafati, Shahrakipour, and Nazem (2019) نشان می‌دهند که نابرابری‌های آموزشی در این استان در ابعاد مختلفی مانند دسترسی به آموزش، کیفیت دروندادها و عملکرد یا بروندادهای نظام آموزشی استان وجود دارد که این نابرابری‌ها عمدتاً از عواملی مانند تفاوت‌های اقتصادی و اجتماعی مناطق، ضعف در سیاست‌گذاری، توزیع ناعادلانه امکانات آموزشی، کمبود نیروی انسانی متخصص و سطح پایین درآمد خانوارها نشئت می‌گیرد. برای مثال، مناطق روستایی و محروم این استان با کمبود فضای آموزشی و معلمان مجرب روبه‌رو هستند، در حالی که مناطق شهری از امکانات بهتری برخوردارند. بررسی پیشینه نابرابری آموزشی نشان می‌دهد که این موضوع از دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ بیشتر مباحث مربوط به آموزش را در کشورهای صنعتی به خود اختصاص داده بود (Sameri, ۲۰۱۴). به عبارتی، کودکان به دلیل وابستگی به طبقات مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و میزان تحصیلات خانوادگی که برای آنها فرصت ایجاد می‌کند در موقعیت یکسانی قرار نمی‌گیرند. بنابراین از آنجایی که آنها از امکانات آموزشی (نابرابر) برخوردارند، مفهوم نابرابری آموزشی بیشتر آشکار شده و در ذهن آنها شکل می‌گیرد (Khosravipoor & Mehralizadeh, ۲۰۲۲).

در این راستا نظریه‌های متعددی (کارکردگرایی، تضاد، سرمایه آموزش، برابری آموزشی راولز و برابری فرصت‌های آموزشی رومر، برای تبیین نابرابری آموزشی ارائه شده‌اند. کارکردگرایان معتقدند وجود

نابرابری آموزشی در درجه اول به دلیل تفاوت در استعدادها، نگرش‌ها و مسئولیت فردی است تا نتیجه عملکرد سیستم (Schultz, 1961: 1-17). در مقابل تئوری‌پردازان تضاد، نابرابری‌های اجتماعی و آموزشی نتیجه نقص‌های اساسی در نظام اجتماعی است که آموزش به‌عنوان یک ابزار ایدئولوژیک دولتی، تنها در خدمت منافع طبقه حاکم است (Chen, 2009). نظریه سرمایه آموزش نیز بر بازتولید فرهنگ طبقه مسلط توسط نظام آموزشی تأکید دارد (Hansen & Mastekaasa, 2006; Giorgio, Di & Pietroa, 2020). (Rawls and Farrell, 1994, 1999) چهار شکل از برابری در نظام آموزشی را پیشنهاد کردند: برابری دسترسی، برابری درون‌داده‌ها، برابری در نتایج و برابری برون‌داده‌ها. Romer، نیز بر اهمیت دسترسی برابر به آموزش، تضمین تخصیص عادلانه منابع، ترویج شایسته‌سالاری و رسیدگی به هرگونه نابرابری برای ایجاد نظامی عادلانه‌تر تأکید دارد (Trannoy & Roemer, 2016).

پژوهش‌های متعدد بین‌المللی و داخلی نیز مسأله‌ی نابرابری آموزشی و مؤلفه‌های مربوط به آن (دسترسی به منابع، عملکرد و نتایج آموزشی) را بررسی کرده‌اند. (Frola, Delprato & Chudgar, 2024) به نابرابری در دسترسی به آموزش و نابرابری آموزش فضایی در مناطق شرق و غرب آفریقا؛ (Setyadi, 2022) به نابرابری آموزش در اندونزی بر اساس جنسیت، پیشینه اجتماعی و اقتصادی و هزینه‌های دولت؛ (SCHAKEL & VAN DER PAS, 2021) نابرابری آموزشی را در نمایندگی سیاست‌ها؛ (Gruitters & bahrman, 2020) شکاف یادگیری زبان فرانسوی در آفریقا؛ و (Zhao, 2020) نیز تعادل توسعه آموزشی در چین و کیفیت مدرسه و دستاورد آموزشی کودکان ثروتمند و فقیر را از منظر بازتولید فرهنگی بررسی کرده است. در ایران (Karkhaneh, Yusefvand, & Dehghan, 2024) به بررسی جامعه‌شناختی پیامدهای نابرابری اجتماعی-اقتصادی بر آموزش و تعلیم و تربیت در استانهای غرب کشور (ایلام، کردستان و کرمانشاه) یک مطالعه کیفی؛ (Khorang, Esfenjari Kenari, & Amiri, 2024) شکاف دیجیتالی آموزش مجازی دانش‌آموزان در دوران کرونا را مطالعه کرده‌اند. (Azizi Shamami, Hosseini, & Salehi Omran, 2023) توزیع فرصت‌های برابر آموزشی در دوره‌ی ابتدایی در استان گلستان؛ (Ghaffari Esmaeili, Hasani, & Ghalavandi, 2022) سطح توسعه شاخص‌های آموزشی به عنوان عاملی جهت ارزیابی نابرابری‌ها و نیل به عدالت آموزشی پایدار: مطالعه موردی: مناطق آموزش و پرورش استان مازندران؛ (Hosseinbar, 2021) نابرابری‌های آموزشی سیستان و بلوچستان در مقایسه با شاخص‌های کشوری و ارائه الگویی برای تحقق عدالت آموزشی با تأکید بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی را تحلیل کرده‌اند و (Piri-Zamaneh, Abbaspoor, Ghiasi Nodooshan, Khorsandi Taskooh, & Barzouyan, 2020) الگوی مناسب کاهش نابرابری آموزشی در مدارس ابتدایی شهر تهران را پیشنهاد داده‌اند. با این حال، تحلیل جامعی از تأثیر برنامه ششم توسعه بر شاخص‌های آموزشی استان خراسان رضوی تاکنون انجام نشده است.

برنامه‌های توسعه به‌عنوان فرآیندی کلان، نقش حیاتی در هدایت کشورها به سوی رشد و توسعه پایدار ایفا می‌کنند. در این راستا، برنامه‌ریزی آموزشی به‌عنوان یکی از ارکان اساسی، می‌تواند با شناسایی و تحلیل نابرابری‌های موجود، تدوین استراتژی‌های مناسب و تخصیص منابع به‌طور مؤثر، به بهبود دسترسی به آموزش باکیفیت برای همه گروه‌های اجتماعی کمک کند. لذا اهمیت توجه به عدالت آموزشی در سیاست‌گذاری‌های کلان و تدوین سیاست‌های مؤثر و اجرایی در برنامه‌های توسعه برای کاهش این نابرابری‌ها ضروری به نظر می‌رسد. در این راستا، برنامه ششم توسعه (۱۳۹۶-۱۴۰۰)، به‌عنوان

چارچوب سیاستگذاری کلان کشور با ۱۲۴ ماده و ۱۲۸ تبصره در ۱۰ تبصره (۲)، (۲۵)، (۳۰)، (۶۳)، (۶۷)، (۶۹)، (۸۰)، (۸۵)، (۸۶) و (۱۰۱) به حوزه آموزش و پرورش توجه کرده است. این برنامه با هدف کاهش نابرابری‌ها و ارتقای کیفیت آموزشی، بر اجرایی‌سازی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش تأکید دارد و شامل ۴ هدف کلی و ۱۵ هدف کمی است که تنها یک هدف به برقراری عدالت آموزشی اختصاص دارد (Detailed Document of the Sixth Economic, Social, and Cultural Development Plan, 2015).

سیاست‌های این برنامه در ارتباط با حوزه آموزش (اهداف کمی) عبارتند از موارد زیر می‌باشد:

جدول ۱: اهداف کلی و کمی مربوط به حوزه آموزش و پرورش در برنامه ششم توسعه

هدف کلی		راهبرد دستیابی به هدف کلی	هدف کمی
عنوان	واحد		
۱) تأمین و بسط عدالت در برخورداری از فرصت‌های تعلیم و تربیت	کاهش نابرابری در استان‌های کشور با اولویت استان‌های نابرخوردار (بر اساس شاخص‌های آموزشی)	نرخ ثبت‌نام	درصد
		پوشش تحصیلی واقعی در دوره ابتدایی و متوسطه‌اول	درصد
		پوشش تحصیلی ظاهری در دوره ابتدایی و متوسطه‌اول	درصد
		بازمانده از تحصیل	درصد
۲) ارتقاء کیفیت تعلیم و تربیت	ارتقای کیفیت عوامل آموزشی، بهبود فرآیندها، محتوی و خروجی‌ها	نرخ ترک تحصیل در دوره ابتدایی و متوسطه‌اول	درصد
		نرخ ارتقا در دوره ابتدایی و متوسطه‌اول	درصد
		نرخ تکرار پایه در دوره ابتدایی و متوسطه‌اول	درصد
		پیشرفت تحصیلی (نرخ قبولی) در دوره ابتدایی و متوسطه‌اول	درصد
		افت تحصیلی (نرخ مردودی) در دوره ابتدایی به متوسطه‌اول	درصد
		نرخ گذر ظاهری از دوره ابتدایی به متوسطه اول	درصد
		نرخ گذر ظاهری از دوره ابتدایی به متوسطه اول	درصد
		نرخ تکرار پایه در دوره ابتدایی	درصد
		نرخ تکرار پایه در دوره متوسطه اول	درصد
		بهبود شاخص نسبت دانش‌آموز به معلم در دوره ابتدایی	نفر
۳) بازنگری و بازمهندسی ساختارها، رویه‌ها و روش‌ها	۱) ساماندهی نیروی انسانی و بازنگری در ساختارهای اداری و مدیریتی ۲) استقرار متوازن و یکپارچه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش متناسب با زمان و مکان	بهبود شاخص نسبت دانش‌آموز به معلم در دوره متوسطه‌اول	نفر
		میانگین تحصیلات معلمان و مدیران	نفر
		نسبت دانش‌آموز به کارکنان	نفر
		نسبت فضای آموزشی به دانش‌آموز	مترمربع

بنابراین با توجه به نقش حیاتی دسترسی عادلانه به آموزش در توسعه پایدار، بررسی دقیق شاخص‌های آموزشی در استان خراسان رضوی ضروری است و مطالعات پیشین Kaleidari (1995); Naderi-Narm (1997) نابرابری در دسترسی، Ahanchian (2008) نابرابری منطقه‌ای، Rafati (2018); Shahrakipour, and Nazem (2019) نیز بر کمبود امکانات در مناطق محروم تأکید دارند اما تاکنون تأثیر برنامه‌های توسعه بر وضعیت آموزش (نابرابری‌های آموزشی) خصوصاً ارزیابی دقیق نقاط قوت و ضعف برنامه ششم توسعه در این استان به صورت جامع بررسی نشده است، بنابراین این خلأ پژوهشی، ضرورت انجام مطالعه حاضر را آشکار می‌کند. هدف این پژوهش، تحلیل توصیفی شاخص‌های دسترسی، درونداد، و برونداد آموزشی در خراسان رضوی طی برنامه ششم توسعه است تا مشخص شود که آیا این برنامه توانسته نابرابری‌ها را کاهش دهد یا خیر. این مطالعه به سؤالات زیر پاسخ می‌دهد:

۱) در طول برنامه ششم توسعه، چه تغییراتی در شاخص‌های دسترسی به آموزش در استان خراسان رضوی ایجاد شده است؟ ۲) شاخص‌های درون‌داد آموزشی، در استان خراسان رضوی طی برنامه ششم توسعه چه روندی را تجربه کرده‌اند؟ ۳) در طی برنامه ششم توسعه، شاخص‌های برون‌داد آموزشی در استان خراسان رضوی چه جریانی داشته است؟ نتایج این پژوهش نه تنها به غنای ادبیات علمی در حوزه نابرابری‌های آموزشی کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به‌عنوان راهنمایی برای سیاست‌گذاران و مدیران آموزشی به سیاست‌گذاری مؤثرتر در مناطق محروم کمک کند.

روش‌شناسی

روش تحقیق مطالعه حاضر روش توصیفی است. در این روش بر اساس تحلیل روند شاخص‌های آموزشی طی بازه زمانی برنامه ششم توسعه (پنج ساله) داده‌ها جمع‌آوری و نتایج بدست آمده تحلیل شده‌اند. در این تحلیل روند، بررسی شاخص‌های آموزشی در زمینه دسترسی به فرصت‌های آموزشی، درون‌دادها و برون‌دادهای آموزشی در بعد کشوری و استانی (خراسان رضوی) بررسی گردید. جامعه آماری پژوهش سالنامه‌های آماری وزارت آموزش و پرورش در سالهای ۱۳۹۶-۱۴۰۰ بود که اطلاعات مربوط به شاخص‌های آموزشی از آن مستخرج گردید.

یافته‌های پژوهش

با توجه به اینکه بخش آموزش و پرورش عمومی در هر برنامه (در مقایسه با دیگر بخش‌ها) به علت دیربازده بودن نیازمند ثبات سیاست‌گذاری و شکل‌گیری عزم همگانی است، تأمل جدی در تدوین این بخش از قانون برنامه را امری حیاتی و ضروری می‌کند (Islamic Parliament Research Center, 2021). لذا در ادامه به منظور ارزیابی کیفیت قوانین برنامه ششم توسعه در حوزه آموزش و پرورش، وضعیت شاخص‌های آموزشی در استان و کشور مورد نقد و بررسی قرار گرفته خواهد شد.

۱) در طول برنامه ششم توسعه، چه تغییراتی در شاخص‌های دسترسی به آموزش در استان خراسان رضوی ایجاد شده است؟

جدول ۲: وضعیت شاخص‌های دسترسی به آموزش (اهداف کمی) در حوزه نابرابری آموزشی در برنامه ششم توسعه در کشور و استان خراسان رضوی

شاخص	دوره	خراسان رضوی					توضیحات	کشور					توضیحات
		۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰		۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	
پوشش تحصیلی واقعی	ابتدایی	۹۸/۱	۹۸/۲	۹۸/۱	۹۶/۳	۹۷/۰	کاهش ۱/۱ درصد	۹۸/۱	۹۸/۲	۹۸/۲	۹۷/۵	۹۷/۸	کاهش ۰/۳ درصد
	متوسطه اول	۹۱/۸	۹۲/۲	۹۲/۴	۹۲/۷	۸۹/۳	کاهش ۲/۵ درصد	۹۳/۵	۹۳/۷	۹۳/۹	۹۴/۲	۹۱/۲	کاهش ۲/۳ درصد
پوشش تحصیلی ظاهری	ابتدایی	۱۰۵/۴	۱۰۵/۵	۱۰۵/۴	۱۰۳/۰	۱۰۳/۵	کاهش ۱/۹ درصد	۱۰۳/۹	۱۰۴/۰	۱۰۴/۳	۱۰۳/۱	۹۶/۵	کاهش ۷/۴ درصد
	متوسطه اول	۱۰۰/۱	۱۰۰/۱	۹۹/۷	۱۰۰/۶	۱۰۱/۴	افزایش ۱/۳ درصد	۹۹/۹	۹۹/۸	۹۹/۶	۱۰۰/۴	۹۶/۸	کاهش ۳/۱ درصد
نرخ ثبت‌نام	ابتدایی	۶۶/۲۵	۷۲/۷۹	۸۲/۹۰	۷۵/۲۴	۱۰۳/۳۵	افزایش ۳۷/۱ درصد	۹۶/۲۶	۹۲/۸۳	۹۱/۵۳	۸۹/۰۱	۱۰۵/۳۴	افزایش ۹/۰۸ درصد

کاهش ۹/۹۴ درصد	۱۴۷/۲۷	۱۲۴/۲۷	۱۲۲/۸۶	۱۲۵/۱۲	۱۵۷/۲۱	افزایش ۲۴/۲۱ درصد	۱۶۸/۴۷	۱۴۲/۳۴	۱۳۶/۸۵	۱۵۴/۸۲	۱۴۴/۲۶	روستا		
افزایش ۰/۵ درصد	۲/۳۹	۲/۴۷	۱/۷۴	۱/۸۲	۱/۸۹	افزایش ۱/۷۲ درصد	۳/۶۱	۳/۷۰	۱/۷۱	۱/۷۷	۱/۸۹	دختر	ابتدایی	بازمانده از تحصیل
افزایش ۰/۸۱ درصد	۲/۷۲	۲/۷۵	۱/۸۵	۱/۸۸	۱/۹۱	افزایش ۱/۹۹ درصد	۴/۰۱	۴/۰۶	۱/۹۳	۱/۹۸	۲/۰۲	پسر		
کاهش ۲/۵۶ درصد	۶/۱۳	۶/۹۴	۷/۰۶	۸/۰۹	۸/۶۹	کاهش ۴/۲۱ درصد	۷/۳۳	۸/۷۶	۸/۶۸	۱۰/۳۹	۱۱/۵۴	دختر	متوسطه اول	
کاهش ۰/۱ درصد	۵/۲۲	۵/۳۳	۵/۱۰	۵/۳۴	۵/۳۲	افزایش ۰/۳۲ درصد	۶/۹۴	۷/۰۵	۶/۴۱	۶/۶۹	۶/۶۲	پسر		

مأخذ: سالنامه آماری وزارت آموزش و پرورش

در جدول شماره ۲ شاخص‌های دسترسی به فرصت‌های آموزشی از جمله: پوشش تحصیلی واقعی و ظاهری، نرخ ثبت‌نام و تعداد بازماندگان از تحصیل، در دو سطح تحصیلی ابتدایی و متوسطه اول برای استان خراسان رضوی و کشور، بررسی شده است. نتایج نشان داد که در استان خراسان رضوی طی برنامه ششم توسعه: پوشش تحصیلی واقعی در هر دو مقطع ابتدایی (۱/۱ درصد) و متوسطه اول (۲/۵ درصد) کاهش یافته، پوشش تحصیلی ظاهری در ابتدایی (۱/۹ درصد) کاهش و در متوسطه اول با (۱/۳ درصد) افزایش اندکی داشته است. نرخ ثبت‌نام به‌طور قابل‌توجهی در مقطع ابتدایی در مناطق شهری (۳۷/۱ درصد) و در مناطق روستایی (۲۴/۲۱ درصد) افزایش یافته و نرخ بازمانده از تحصیل در مقطع ابتدایی برای هر دو جنس (دختران: ۱/۷۲ درصد و پسران: ۱/۹۹ درصد) روند صعودی داشته، اما در متوسطه اول برای دختران (۴/۲۱ درصد) کاهش و برای پسران (۰/۳۲ درصد) اندکی افزایش یافته است. در نتیجه، دسترسی به آموزش در متوسطه اول برای دختران بهبود یافته، اما در مقطع ابتدایی با چالش‌هایی چون افزایش بازمانده از تحصیل، مواجه بوده است. همچنین در مقایسه با میانگین کشوری، استان در شاخص‌های: پوشش تحصیلی واقعی و نرخ ثبت‌نام (روستا) روندی کاهشی و در شاخص‌های نرخ پوشش تحصیلی ظاهری و بازمانده از تحصیل افزایش داشته است.

۲) شاخص‌های درونداد آموزشی، در استان خراسان رضوی طی برنامه ششم توسعه چه روندی را تجربه کرده‌اند؟

جدول ۳: وضعیت شاخص‌های دروندادهای آموزش (اهداف کمی) در حوزه نابرابری آموزشی در برنامه ششم توسعه در کشور و استان خراسان رضوی

شاخص	دوره	خراسان رضوی					توضیحات	کشور					توضیحات
		۱۳۹۶-۱۳۹۷	۱۳۹۷-۱۳۹۸	۱۳۹۸-۱۳۹۹	۱۳۹۹-۱۴۰۰	۱۴۰۰-۱۴۰۱		۱۳۹۶-۱۳۹۷	۱۳۹۷-۱۳۹۸	۱۳۹۸-۱۳۹۹	۱۳۹۹-۱۴۰۰	۱۴۰۰-۱۴۰۱	
		۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱		۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
نسبت دانش‌آموز به معلم	ابتدایی (دختر و پسر)	شهر	۳۳/۰۰	۳۸/۹۱	۴۶/۷۲	۴۹/۴۱	۵۴/۷۹	۲۲/۶۳	۳۹/۳۳	۴۳/۸۴	۴۵/۷۴	۴۰/۲۳	افزایش ۱۷/۶ واحد
		روستا	۲۵/۶۶	۲۴/۲۲	۲۷/۹۵	۳۰/۸۵	۲۹/۷۹	۲۰/۹۵	۲۲/۳۰	۲۴/۹۶	۲۶/۵۴	۲۳/۳۱	افزایش ۲/۳۶ واحد
	متوسطه اول (دختر و پسر)	شهر	۳۲/۹۶	۳۶/۰۱	۳۹/۹۵	۴۰/۴۸	۵۰/۵۴	۳۱/۰۹	۳۳/۸۲	۳۶/۹۵	۳۷/۸۳	۴۰/۳۴	افزایش ۹/۲۵ واحد
		روستا	۱۱/۲۹	۱۲/۵۵	۱۳/۷۲	۱۵/۴۹	۱۷/۱۴	۱۱/۲۴	۱۲/۰۴	۱۳/۱۸	۱۴/۵۲	۱۵/۳۷	افزایش ۴/۱۳ واحد

میانگین تحصیلات معلمان و مدیران	ابتدایی	معلمان	۱۵/۵۲	۱۵/۱۴	۱۵/۶۴	۱۵/۶۹	۱۵/۸۸	افزایش ۰/۳۶ واحد	۱۵/۵۱	۱۵/۶۰	۱۵/۶۶	۱۵/۷۳	۱۵/۴۲	کاهش ۰/۰۹ واحد
	متوسطه اول		۱۶/۱۲	۱۶/۱۸	۱۶/۲۳	۱۶/۲۷	۱۶/۳۸	افزایش ۰/۲۶ درصد واحد	۱۶/۱۳	۱۶/۱۸	۱۶/۲۴	۱۶/۲۹	۱۶/۴۱	افزایش ۰/۲۸ واحد
	ابتدایی	مدیران	۱۶/۳۴	۱۹/۱۸	۱۶/۴۵	۱۶/۴۹	۱۶/۶۸	افزایش ۰/۳۴ واحد	۱۵/۶۶	۱۶/۳۵	۱۶/۳۹	۱۶/۴۵	۱۶/۶۵	افزایش ۰/۹۹ واحد
	متوسطه اول		۱۶/۴۴	۱۶/۴۵	۱۶/۵۷	۱۶/۶۰	۱۶/۸۰	افزایش ۰/۳۶ واحد	۱۶/۴۱	۱۶/۵۰	۱۶/۵۷	۱۶/۶۰	۱۶/۸۰	افزایش ۰/۳۹ واحد
نسبت دانش‌آموز به کارکنان آموزشی	ابتدایی (شهر و روستا)	زن و مرد	۲۲	۲۴	۲۷	۲۹	۳۰	افزایش ۸ واحد	۲۲	۲۴	۲۶	۲۷	۲۵	افزایش ۳ واحد
	متوسطه اول (شهر و روستا)	زن	۱۴	۱۶	۱۷	۱۸	۲۰	افزایش ۶ واحد	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	افزایش ۴ واحد
		مرد	۱۷	۱۹	۲۱	۲۲	۲۴	افزایش ۷ واحد	۱۷	۱۸	۲۰	۲۱	۲۲	افزایش ۵ واحد
نسبت فضای آموزشی به دانش‌آموز	ابتدایی	شهر	دختر	۱/۹	۱/۷	۱/۶	۱/۵	کاهش ۰/۴	۲/۳	۲/۲	۲/۲	۲/۲	۲/۱	کاهش ۰/۲
			پسر	۱/۸	۱/۶	۱/۵	۱/۴	کاهش ۰/۳	۲/۲	۲/۱	۲/۱	۲/۱	۲/۰	کاهش ۰/۲
		روستا	دختر	۳/۳	۳/۷	۳/۶	۳/۲	افزایش ۰/۱	۵/۸	۵/۹	۵/۸	۵/۶	۵/۵	کاهش ۰/۳
			پسر	۲/۹	۳/۴	۳/۳	۲/۹	افزایش ۰/۲	۵/۴	۵/۴	۵/۴	۵/۳	۵/۱	کاهش ۰/۳
	متوسطه اول	شهر	دختر	۱/۹	۲/۸	۱/۷	۱/۸	کاهش ۰/۲	۲/۳	۲/۳	۲/۲	۲/۱	۲/۰	کاهش ۰/۳
			پسر	۱/۸	۲/۷	۱/۷	۱/۶	کاهش ۰/۲	۲/۲	۲/۱	۲/۱	۲/۰	۱/۹	کاهش ۰/۳
		روستا	دختر	۶/۰۴	۸/۵	۵/۲	۵/۱	کاهش ۱/۲۴	۸/۸	۸/۴	۸/۰	۷/۶	۷/۳	کاهش ۱/۵
			پسر	۵/۱	۷/۴	۴/۶	۴/۶	کاهش ۰/۷	۷/۵	۷/۳	۷/۱	۶/۷	۶/۶	کاهش ۰/۹

مأخذ: سالنامه آماری وزارت آموزش و پرورش

جدول شماره ۳ به بررسی شاخص‌های دروندادهای آموزشی از جمله: نسبت دانش‌آموز به معلم، میانگین تحصیلات معلمان و مدیران، نسبت دانش‌آموز به کارکنان آموزشی (مدیریت و کیفیت‌بخشی)، نسبت فضای آموزشی به دانش‌آموز برای دوره‌های مختلف تحصیلی (ابتدایی و متوسطه اول) و به تفکیک جنسیت (دختر و پسر) در برنامه ششم توسعه می‌پردازد. اطلاعات مربوط به جدول بالا نشان می‌دهد که استان خراسان رضوی در زمینه شاخص‌های نسبت دانش‌آموز به معلم در دو مقطع و دو منطقه شهری و روستایی و میانگین تحصیلات معلمان (ابتدایی: ۰/۳۶؛ متوسطه اول: ۰/۲۶ درصد) روند افزایشی مشاهده شد. همچنین در شاخص نسبت دانش‌آموز به کارکنان آموزشی نیز با افزایش (۸، ۶، ۷) و در شاخص نسبت فضای آموزشی به دانش‌آموز با روندی نزولی همراه بود. به طور کلی، دروندادهای آموزشی با افزایش فشار بر منابع انسانی (معلمان و کارکنان) و بهبود نسبی در زیرساخت‌ها همراه بوده است. از طرفی، مقایسه میانگین کشوری با استان خراسان رضوی نشان داد که کشور در شاخص نسبت دانش‌آموز به معلم رتبه بالاتر، در شاخص نسبت فضای آموزشی به دانش‌آموز پایین‌ترین رتبه دارد و در شاخص میانگین تحصیلات معلمان و مدیران و نسبت دانش‌آموز به کارکنان آموزشی (مدیریت و کیفیت‌بخشی) تفاوتی بین میانگین استانی و کشوری مشاهده نشد.

۳) در طی برنامه ششم توسعه، شاخص‌های برون داد آموزشی در استان خراسان رضوی چه جریانی داشته است؟

جدول ۴: وضعیت شاخص‌های برون دادهای آموزش (اهداف کمی) در حوزه نابرابری آموزشی در برنامه ششم توسعه در کشور و استان خراسان رضوی

شاخص	دوره			خراسان رضوی					توضیحات	کشور					توضیحات
				۱۳۹۶-۱۳۹۷	۱۳۹۷-۱۳۹۸	۱۳۹۸-۱۳۹۹	۱۳۹۹-۱۴۰۰	۱۴۰۰-۱۴۰۱		۱۳۹۶-۱۳۹۷	۱۳۹۷-۱۳۹۸	۱۳۹۸-۱۳۹۹	۱۳۹۹-۱۴۰۰	۱۴۰۰-۱۴۰۱	
				۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱		۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
نرخ ترک تحصیل	ابتدایی	شهر	دختر	۱/۰۴	۰/۸۷	۱/۲۳	۱/۲۴	۱/۳۳	افزایش درصد ۰/۲۹	۰/۷۹	۰/۷۰	۰/۸۱	۰/۷۹	۰/۸۰	افزایش درصد ۰/۰۱
			پسر	۱/۰۹	۰/۹۹	۱/۴۷	۱/۵۶	۱/۷۵	افزایش درصد ۰/۶۶	۰/۷۸	۰/۷۴	۰/۹۸	۱/۰۳	۱/۱۳	افزایش درصد ۰/۳۵
		روستا	دختر	۲/۱۳	۲/۴۱	۲/۴۴	۲/۶۴	۲/۷۹	افزایش درصد ۰/۶۶	۲/۳۷	۲/۱۹	۲/۲۴	۲/۱۴	۲/۰۷	کاهش درصد ۰/۳
			پسر	۱/۲۹	۱/۷۱	۲/۰۷	۲/۴۷	۲/۸۶	افزایش درصد ۱/۵۷	۱/۵۱	۱/۴۸	۱/۷۴	۱/۸۱	۱/۹۲	افزایش درصد ۰/۴۱
	متوسطه اول	شهر	دختر	۴/۰۶	۴/۰۰	۳/۶۲	۳/۴۵	۳/۲۳	کاهش درصد ۰/۸۳	۲/۷۵	۲/۶۵	۲/۲۵	۲/۰۵	۱/۸۰	کاهش درصد ۰/۹۵
			پسر	۵/۰۱	۵/۶۵	۱/۹۷	۱/۱۷	۲/۳۵	کاهش درصد ۲/۶۶	۳/۶۸	۳/۹۵	۳/۱۲	۳/۰۲	۲/۷۴	کاهش درصد ۰/۹۴
		روستا	دختر	۳/۰۱	۱۱/۸۹	۳/۳۳	۶/۴۰	۶/۵۶	افزایش درصد ۳/۵۵	۸/۲۱	۸/۰۹	۷/۰۷	۶/۶۵	۶/۰۸	کاهش درصد ۲/۱۳
			پسر	۲/۷۳	۱۲/۱۳	۳/۳۸	۶/۷۳	۷/۰۶	افزایش درصد ۴/۳۳	۷/۵۰	۸/۴۶	۶/۸۸	۶/۹۹	۶/۶۸	کاهش درصد ۰/۸۲
نرخ ارتقا	ابتدایی	شهر	دختر	۹۵/۵۲	۱۱۰/۰۲	۱۰۳/۱۸	۱۰۰/۳۸	۱۰۴/۲۱	افزایش درصد ۸/۶۹	۱۰۲/۴۵	۱۰۲/۰۲	۱۰۲/۳۹	۱۰۰/۸۲	۱۰۰/۷۹	کاهش درصد ۱/۶۶
			پسر	۹۱/۵۴	۱۱۳/۱۳	۱۰۲/۵۰	۱۰۰/۰۶	۱۰۵/۵۴	افزایش درصد ۱۴	۱۰۲/۱۰	۱۰۱/۷۳	۱۰۲/۰۸	۱۰۰/۴۳	۱۰۰/۴۲	کاهش درصد ۱/۶۸
		روستا	دختر	۱۱۶/۳۸	۸۸/۳۶	۸۸/۶۰	۱۰۲/۳۶	۸۸/۴۷	کاهش درصد ۲۷/۹۱	۱۰۰/۴۶	۹۹/۳۱	۱۰۰/۳۱	۱۰۰/۷۰	۱۰۰/۶۳	افزایش درصد ۰/۱۷
			پسر	۱۲۰/۸۲	۸۳/۱۲	۸۳/۶۱	۱۰۱/۵۲	۸۲/۹۲	کاهش درصد ۳۷/۹	۹۹/۳۷	۹۶/۱۳	۹۹/۱۴	۹۹/۸۷	۹۹/۷۶	افزایش درصد ۰/۳۹
	متوسطه اول	شهر	دختر	۹۷/۲۵	۱۰۴/۲۵	۱۰۴/۰۲	۱۰۲/۷۰	۱۰۶/۰۹	افزایش درصد ۸/۸۴	۱۰۱/۷۰	۱۰۲/۹۳	۱۰۲/۸۵	۱۰۲/۶۴	۱۰۳/۲۲	افزایش درصد ۱/۵۲
			پسر	۱۰۲/۶۲	۱۰۲/۷۹	۱۰۱/۸۲	۱۰۲/۷۱	۱۰۲/۳۱	کاهش درصد ۰/۳۱	۹۹/۹۲	۱۰۱/۶۲	۱۰۱/۵۵	۱۰۲/۵۷	۱۰۳/۳۹	افزایش درصد ۳/۴۷
		روستا	دختر	۱۱۳/۷۶	۱۰۶/۶۹	۱۰۲/۹۴	۱۰۷/۰۲	۱۰۱/۶۱	کاهش درصد ۱۲/۱۵	۱۰۳/۵۵	۱۰۴/۹۸	۱۰۳/۹۰	۱۰۵/۲۹	۱۰۵/۴۷	افزایش درصد ۱/۹۲
			پسر	۹۶/۷۹	۱۰۲/۰۶	۹۹/۰۹	۱۰۴/۵۳	۱۰۷/۴۹	افزایش درصد ۱۰/۷	۱۰۰/۰۹	۱۰۰/۶۶	۹۹/۵۷	۱۰۴/۱۲	۱۰۳/۸۶	افزایش درصد ۳/۷۷
تکرار پایه	ابتدایی	شهر	دختر	۰/۸۱	۰/۸۰	۰/۵۸	۰/۶۳	۰/۵۲	کاهش درصد ۰/۲۹	۰/۷۲	۰/۷۴	۰/۶۶	۰/۷۳	۰/۷۰	کاهش درصد ۰/۰۲
			پسر	۱/۳۹	۱/۴۱	۰/۹۷	۰/۹۳	۰/۷۲	کاهش درصد ۰/۶۷	۱/۰۴	۱/۰۴	۰/۹۳	۰/۹۳	۰/۸۸	کاهش درصد ۰/۱۶
		روستا	دختر	۱/۷۷	۱/۵۶	۱/۳۱	۱/۳۸	۱/۱۵	کاهش درصد ۰/۶۲	۲/۱۷	۲/۱۲	۱/۹۶	۲/۰۳	۱/۹۳	کاهش درصد ۰/۲۴
			پسر	۳/۳۰	۲/۵۰	۲/۳۵	۲/۰۸	۱/۶۱	کاهش درصد ۱/۶۹	۳/۱۲	۳/۰۵	۲/۸۱	۲/۷۹	۲/۶۳	کاهش درصد ۰/۴۹

متوسطه اول	شهر	دختر	۰/۴۰	۰/۴۳	۰/۳۸	۰/۱۹	۰/۱۸	کاهش ۰/۲۲ درصد	۰/۶۷	۰/۴۸	۰/۴۷	۰/۱۷	۰/۰۷	کاهش ۰/۶ درصد
		پسر	۱/۱۳	۱/۵۷	۱/۳۳	۰/۴۴	۰/۵۴	کاهش ۰/۵۹ درصد	۲/۲۶	۱/۷۰	۱/۶۶	۰/۴۱	۰/۱۱	کاهش ۲/۱۵ درصد
	روستا	دختر	۰/۹۷	۰/۸۸	۰/۷۰	۰/۴۷	۰/۳۳	کاهش ۰/۶۴ درصد	۱/۰۴	۱/۰۵	۰/۹۰	۰/۴۴	۰/۳۷	کاهش ۰/۶۷ درصد
		پسر	۲/۲۳	۲/۸۶	۲/۶۵	۱/۲۳	۱/۴۴	کاهش ۰/۷۹ درصد	۲/۷۷	۳/۲۴	۲/۹۴	۱/۰۳	۱/۱۲	کاهش ۱/۶۵ درصد
پیشرفت تحصیلی (نرخ قبولی)	ابتدایی	دختر	۹۸/۹	۹۷/۷	۹۹/۲	۹۷/۵	۹۷/۶	کاهش ۱/۳ درصد	۹۸/۸	۹۷/۸	۹۹/۰	۹۶/۳	۹۶/۴	کاهش ۲/۴ درصد
		پسر	۹۸/۱	۹۷/۳	۹۸/۸	۹۵/۷	۹۶/۰۵	کاهش ۲/۰۵ درصد	۹۸/۴	۹۷/۵	۹۸/۷	۹۴/۹	۹۵/۰۵	کاهش ۳/۳۵ درصد
	متوسطه اول	دختر	۹۹/۴	۹۷/۲	۹۷/۳	۹۸/۰	۹۶/۹	کاهش ۲/۵ درصد	۹۹/۴	۹۷/۶	۹۷/۷	۹۸/۱	۹۷/۲	کاهش ۲/۲ درصد
		پسر	۹۸/۰	۹۵/۱	۹۵/۳	۹۵/۴	۹۴/۰۵	کاهش ۳/۹۵ درصد	۹۷/۸	۹۶/۳	۹۶/۴	۹۵/۶	۹۴/۹	کاهش ۲/۹ درصد
نرخ افت تحصیلی (نرخ مردودی)	ابتدایی	دختر	۱/۰۹	۲/۲۷	۰/۷۹	۲/۵۴	۲/۳۹	افزایش ۱/۳ درصد	۱/۱۵	۲/۱۸	۱/۳۱	۳/۷۲	۳/۸۰	افزایش ۲/۶۵ درصد
		پسر	۱/۸۷	۲/۷۲	۱/۱۸	۴/۲۶	۳/۹۱	افزایش ۲/۰۴ درصد	۱/۶۴	۲/۴۷	۰/۹۷	۵/۱۱	۴/۷۷	افزایش ۳/۱۳ درصد
	متوسطه اول	دختر	۰/۵۸	۲/۸۰	۲/۷۰	۱/۹۸	۳/۰۴	افزایش ۲/۴۶ درصد	۰/۶۳	۲/۳۸	۲/۳۲	۱/۸۹	۲/۷۳	افزایش ۲/۱ درصد
		پسر	۲/۰۱	۴/۸۶	۴/۷۲	۴/۶۴	۵/۹۹	افزایش ۳/۹۸ درصد	۲/۱۷	۳/۶۷	۳/۵۹	۴/۴۱	۵/۱۲	افزایش ۲/۹۵ درصد
نرخ گذر واقعی از ابتدایی به متوسطه اول	شهر	دختر	۱۰۰/۱۸	۱۰۱/۱۲	۱۰۲/۴۷	۹۹/۵۵	۱۰۳/۳۳	افزایش ۳/۱۵ درصد	۱۰۴/۴۳	۱۰۴/۰۸	۱۰۴/۳۰	۱۰۲/۳۸	۱۰۴/۴۸	افزایش ۰/۰۵ درصد
		پسر	۱۰۲/۶۶	۱۰۲/۹۲	۱۰۳/۵۷	۹۹/۸۷	۱۰۳/۵۲	افزایش ۰/۸۶ درصد	۱۰۶/۴۶	۱۰۶/۲۲	۱۰۶/۴۰	۱۰۲/۴۸	۱۰۵/۲	کاهش ۱/۲۶ درصد
	روستا	دختر	۸۳/۷۹	۷۹/۷۰	۸۱/۶۲	۸۴/۰۱	۸۵/۸۵	افزایش ۲/۰۶ درصد	۷۷/۰۷	۷۷/۷۲	۷۸/۶۸	۷۹/۴۰	۸۰/۲۹	افزایش ۳/۲۵ درصد
		پسر	۸۸/۱۴	۹۱/۰۹	۸۷/۰۷	۸۵/۸۰	۸۹/۶۶	افزایش ۱/۵۲ درصد	۸۳/۹۴	۸۴/۳۶	۸۳/۹۹	۸۲/۶۱	۸۳/۵۰	کاهش ۰/۴۴ درصد
نرخ گذر ظاهری از ابتدایی به متوسطه اول	شهر	دختر	۱۰۰/۱۸	۱۰۱/۱۲	۱۰۲/۴۷	۹۹/۵۵	۱۰۳/۳۳	افزایش ۳/۱۵ درصد	۱۰۴/۴۳	۱۰۴/۰۸	۱۰۴/۳۰	۱۰۲/۳۸	۱۰۴/۴۸	افزایش ۰/۰۵ درصد
		پسر	۱۰۲/۶۶	۱۰۲/۹۲	۱۰۳/۵۷	۹۹/۸۷	۱۰۳/۵۲	افزایش ۰/۸۶ درصد	۱۰۶/۴۶	۱۰۶/۲۲	۱۰۶/۴۰	۱۰۲/۴۸	۱۰۵/۲	کاهش ۱/۲۶ درصد
	روستا	دختر	۸۳/۷۹	۷۹/۷۰	۸۱/۶۲	۸۴/۰۱	۸۵/۸۵	افزایش ۲/۰۶ درصد	۷۷/۰۷	۷۷/۷۲	۷۸/۶۸	۷۹/۴۰	۸۰/۲۹	افزایش ۳/۲۲ درصد
		پسر	۸۸/۱۴	۹۱/۰۹	۸۷/۰۷	۸۵/۸۰	۸۹/۶۶	افزایش ۱/۵۲ درصد	۸۳/۹۴	۸۴/۳۶	۸۳/۹۹	۸۲/۶۱	۸۳/۵۰	کاهش ۰/۴۴ درصد

مأخذ: سالنامه آماری وزارت آموزش و پرورش

نتایج جدول شماره ۴ نشان‌دهنده شاخص‌های برون‌داد آموزشی: نرخ ترک تحصیل، نرخ ارتقا، تکرار پایه، پیشرفت تحصیلی (نرخ قبولی)، افت تحصیلی (نرخ مردودی) و نرخ گذر واقعی و ظاهری از ابتدایی به

متوسطه اول می‌باشد. اطلاعات جدول بالا نشان می‌دهد که در طول سال‌های برنامه ششم، شاخص ترک تحصیل در ابتدایی افزایش و در متوسطه اول برای دختران شهری (۰/۸۳ درصد) کاهش یافته، اما در روستاها افزایش قابل توجهی (۳/۵۵ درصد) داشته است. نرخ ارتقا در شهرها (هر دو مقطع) افزایش و در روستاها کاهش داشته و نرخ تکرار پایه در همه موارد کاهش یافته است. نرخ قبولی در هر دو مقطع و برای هر دو جنس کاهشی و نرخ مردودی در همه موارد افزایشی بوده و نرخ گذر واقعی در مناطق شهری و روستایی و برای هر دو جنس بهبود یافته اما نرخ پوشش تحصیلی ظاهری در کشور و استان رشد ملایمی داشته، با بهبود بیشتر در مناطق روستایی (دختران: ۲/۰۶٪ در استان خراسان رضوی) و ثبات نسبی در مناطق شهری، هرچند استان در روستاها بهتر از میانگین کشوری می‌باشد اما در مناطق شهری این نرخ کمتر بوده است. به طور کلی، بروندهای آموزشی با چالش‌هایی مانند کاهش نرخ قبولی و افزایش مردودی مواجه بوده، اما در نرخ تکرار پایه و گذر واقعی و ظاهری بهبودهایی دیده شده است. در مقایسه با میانگین کشوری این استان در شاخص‌های نرخ ترک تحصیل (مقطع ابتدایی و متوسطه اول)، نرخ ارتقا در مقطع ابتدایی (دانش‌آموزان شهری) و متوسطه اول، تکرار پایه در مقطع ابتدایی، نرخ افت تحصیلی (نرخ مردودی) در مقطع ابتدایی، نرخ گذر واقعی از ابتدایی به متوسطه اول رتبه بالاتر از میانگین و در شاخص‌های نرخ ارتقا در مقطع ابتدایی (دانش‌آموزان روستایی)، تکرار پایه در مقطع متوسطه اول، نرخ افت تحصیلی (نرخ مردودی) در مقطع متوسطه اول و نرخ گذر ظاهری رتبه پایین‌تر از میانگین را داشته است.

بحث و نتیجه گیری

در عصر جهانی شدن آموزش به یک نیاز اساسی تبدیل شده و به دلیل فرهنگ رقابت، نقش بسیار مهمی پیدا کرده است (Vadivel et al, 2022). نابرابری‌های آموزشی مدت‌هاست که در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه یکی از دغدغه‌های مهم سیاست‌گذاری بوده است (Ferreira & Gignoux, 2011) و در بسیاری از برنامه‌های حزبی و بیانیه‌های سیاسی، آموزش به عنوان ابزاری کلیدی برای کاهش فقر و ترویج برابری اجتماعی مورد تأکید قرار می‌گیرد (Solga, 2012) لذا، این پژوهش با بررسی شاخص‌های آموزشی در استان خراسان رضوی طی برنامه ششم توسعه (۱۳۹۶-۱۴۰۰)، چالش‌ها و پیشرفت‌های این حوزه را در ابعاد دسترسی، درون‌داد، و برون‌داد آموزشی تحلیل کرده است.

نتایج این تحقیق در حوزه دسترسی به آموزش (پوشش تحصیلی واقعی و ظاهری، نرخ ثبت‌نام، بازمانده از تحصیل) در استان نشان داد که کاهش نرخ پوشش تحصیلی واقعی (ابتدایی از ۹۸/۱٪ به ۹۷/۰٪) و افزایش نرخ بازمانده از تحصیل (دختران ابتدایی از ۱/۸۹٪ به ۳/۶۱٪)، به ویژه در مناطق روستایی و میان دختران وجود داشته است. نرخ ثبت‌نام (مناطق شهری: از ۶۶/۲۵٪ به ۱۰۳/۳۵٪) افزایش یافته که می‌تواند به سیاست‌های اجباری ثبت‌نام مربوط باشد. اما عدم ادامه تحصیل، احتمالاً ناشی از کمبود زیرساخت‌ها، مشکلات اقتصادی خانواده‌ها، یا مهاجرت روستایی است (Rafati, ۲۰۱۸). لذا این روند نزولی (به جزء نرخ ثبت‌نام) نشان‌دهنده عدم تحقق هدف اول برنامه ششم توسعه (تأمین و بسط عدالت در برخورداری از فرصت‌های تعلیم و تربیت) و تشدید شکاف‌های آموزشی دارد. این یافته با مطالعه Hosseinbar et al (۲۰۲۱) مبنی بر محرومیت مناطق روستایی هم‌راستاست و گواه بر آنست که دسترسی برابر به فرصت‌های آموزشی، طبق نظریه Rawls (۱۹۹۹) در این استان محقق نشده است.

در مقایسه با میانگین کشوری، نرخ بازمانده از تحصیل در خراسان رضوی وضعیت نامطلوب‌تری دارد که این نیز ضرورت توجه به مناطق محروم استان را برجسته می‌کند.

در شاخص دروندادهای آموزشی، افزایش نسبت دانش‌آموز به معلم (ابتدایی شهری از ۳۳,۰۰ به ۵۴,۷۹ و متوسطه‌اول شهری از ۳۲/۹۶ به ۵۰/۵۴)؛ نسبت دانش‌آموز به کارکنان آموزشی (ابتدایی از ۲۲ به ۳۰ و متوسطه اول (زن) از ۱۴ به ۲۰ و (مرد) از ۱۷ به ۲۴) و نسبت فضای آموزشی به دانش‌آموز (مقطع ابتدایی و متوسطه‌اول مناطق شهری) نشان‌دهنده فشار بر منابع انسانی و زیرساخت‌ها است. این روند می‌تواند ناشی از کمبود بودجه، توزیع ناعادلانه معلمان، یا تمرکززدایی ناکافی باشد (Kaleidari, ۱۹۹۵). با این حال، بهبود میانگین تحصیلات معلمان (ابتدایی از ۱۵,۵۲ به ۱۵,۸۸) پیشرفت در کیفیت نیروی انسانی را نشان می‌دهد. اما کاهش فضای آموزشی، موجب افزایش تراکم کلاس‌ها و مختل شدن کیفیت یادگیری می‌شود که این مورد با نظریه (۲۰۱۶) Romer درباره تخصیص عادلانه منابع نیز مغایرت دارد. در مقایسه با میانگین کشوری، چالش دروندادهای آموزشی در خراسان رضوی شدیدتر است. بنابراین روند صعودی این شاخص‌ها نشان‌دهنده عدم تحقق هدف سوم برنامه ششم توسعه (بازنگری و بازمهندسی ساختارها، رویه‌ها و روش‌ها) و تشدید نابرابری‌های آموزشی دارد.

نتایج مربوط به وضعیت شاخص‌های برونداد آموزشی نشان داد که نرخ ترک تحصیل (متوسطه‌اول در مناطق روستایی از ۳,۰۱٪ به ۶,۵۶٪ برای دختران و از ۲/۷۳٪ به ۷/۰۶٪ برای پسران) و افت تحصیلی (دانش‌آموزان پسر متوسطه‌اول از ۲,۰۱٪ به ۵,۹۹٪) افزایش یافته، در حالی که تکرار پایه در هر دو مقطع در بین دانش‌آموزان دختر و پسر کاهش داشته است. این روند صعودی ترک تحصیل، به‌ویژه در مقطع متوسطه‌اول، می‌تواند ناشی از ضعف برنامه درسی، فشار اقتصادی، یا نبود انگیزه باشد (Rafati et al., ۲۰۱۹). افزایش نرخ ارتقا در مناطق شهری (ابتدایی (دختر) از ۹۵,۵۲٪ به ۱۰۴,۲۱٪ و (پسر) از ۹۱/۵۴٪ به ۱۰۵/۵۴٪) نشان‌دهنده پیشرفت آموزش در شهرها و کاهش کیفیت آموزش در روستاها (دختران از ۱۱۶,۳۸٪ به ۸۸,۴۷٪ و پسران از ۱۲۰/۸۲٪ به ۸۲/۹۲٪) است که این مورد شکاف منطقه‌ای را تأیید می‌کند. در مقایسه با میانگین کشوری، خراسان رضوی در نرخ ارتقا و گذر واقعی (از ۱۰۰,۱۸٪ به ۱۰۳,۳۳٪) عملکرد بهتری دارد، اما در ترک تحصیل و مردودی در مقطع متوسطه اول ضعیف‌تر عمل کرده که این یافته‌ها با مطالعه (۲۰۲۴) Frola et al مبنی بر نابرابری‌های منطقه‌ای همسو است و نشان‌دهنده عدم تحقق هدف سوم برنامه ششم توسعه (ارتقاء کیفیت تعلیم و تربیت) و تشدید نابرابری‌های آموزشی در شاخص‌های (ترک تحصیل، کاهش نرخ ارتقا در روستاها، نرخ قبولی، نرخ مردودی) دارد.

در مجموع نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که بررسی روند شاخص‌های دسترسی، درونداد و برونداد نشان‌دهنده ضعف در سیاست‌های آموزشی و چالش‌های ساختاری موجود در استان است. اولین دلیل عمده، ضعف در دسترسی عادلانه به آموزش بوده که موجب شد در بسیاری از مناطق روستایی، به‌ویژه در مناطق دورافتاده، زیرساخت‌ها و امکانات آموزشی از کیفیت لازم برخوردار نباشند و باعث بازماندگی دانش‌آموزان از ادامه تحصیل شود. علاوه بر این، کمبود بودجه و کمبود نیروی انسانی و همچنین توزیع نابرابر در بخش آموزش و پرورش، مانع از اجرای برنامه‌های موثر در کاهش نابرابری‌ها، ارائه امکانات آموزشی در سطح وسیع‌تر و باکیفیت‌تر و در نتیجه ترک تحصیل می‌شود. در نهایت، یکی

از مهم‌ترین علل افزایش ترک تحصیل در میان دختران، موانع فرهنگی و اجتماعی است که در مناطق روستایی و کم‌برخوردار، دختران را بیشتر از پسران در معرض ترک تحصیل قرار می‌دهد. این موانع می‌تواند شامل مشکلات اقتصادی، فشارهای اجتماعی و محدودیت‌های خانوادگی باشد که دسترسی به آموزش را برای دختران سخت‌تر می‌کند. لذا، پیشنهاد می‌شود: (۱) بودجه سالانه برای ساخت مدرسه جدید و اعزام نیروی متخصص به مناطق محروم اختصاص یابد؛ (۲) جهت کاهش ترک تحصیل دانش‌آموزان کم‌درآمد برنامه‌های حمایتی (بورسیه، آموزش خانواده و ..) اجرا شود؛ (۳) شاخص‌های آموزشی استان در برنامه‌های توسعه قبل (برنامه چهارم و پنجم) بررسی شود تا تصویر جامع‌تری از نابرابری آموزشی ارائه دهد و سیاست‌گذاری را تقویت کند.

در نهایت قابل ذکر است که یکی از محدودیت‌های پژوهش، تعمیم نتایج این پژوهش به سایر استان‌ها یا مناطق کشور ممکن است با محدودیت‌هایی همراه باشد. مهم‌ترین محدودیت پژوهش، دسترسی محدود به اطلاعات مربوط به شاخص‌های آموزشی بود که اغلب به صورت کامل و دقیق در سالنامه‌ها منتشر نمی‌شوند و یا دسترسی به آن‌ها در اداره آموزش و پرورش استان خراسان رضوی با محدودیت‌هایی همراه بوده است.

منابع

- Ahanchian, M.R. (2008). Educational Opportunities and Regional Inequalities in Schools of Border and Non-Border Areas of Razavi Khorasan Province. *Journal of Educational Sciences and Psychology*, Shahid Chamran University of Ahvaz, 3(4): 27-44. <https://doi.org/10.22055/edus.2007.15771> (In Persian)
- Abdollahzadeh, N., Bolandhematan, K., Shirbeigi, N. (2021). Privatization of Schools and the Reproduction of Educational Inequality: Based on the Experiences of Secondary School Principals in Sanandaj. *Social Welfare and Development Planning*, 12(48): 147-186. <https://doi.org/10.22054/qjsd.2021.60201.2159> (In Persian)
- Azizi Shamami, M., Hosseini, S.H., Salehi Omran, E. (2023). Investigating the Distribution of Equal Educational Opportunities in the Elementary Level of Golestan Province. *Educational Planning Studies*, 12 (23): 171-192. <https://doi.org/10.22080/eps.2024.26429.2232> (In Persian)
- Cheng, H. (2009). Inequality in Basic Education in China: A Comprehensive Review, *International Journal of Educational Policies*, 3 (2): 81-106. <http://ijep.icpres.org>.
- Detailed Document of the Sixth Economic, Social, and Cultural Development Plan of the Islamic Republic of Iran (2016-2020). Presidency, National Management and Planning Organization. Tehran: National Management and Planning Organization, Center for Documents, Records, and Publications, 2015. <https://www.gisoom.com/book/11202404> (In Persian)
- Ferreira, F. H.G., Gignou, J. (2011). The Measurement of Educational Inequality Achievement and Opportunity. Policy Research Working Paper. <https://docs.iza.org/dp6161>.
- Frola, A., Delprato, M., Chudgar, A. (2024). Lack of educational access, women's empowerment and spatial education inequality for the Eastern and Western Africa regions. *International Journal of Educational Development*, 104 (1): 102939. DOI: [10.1016/j.ijedudev.2023.102939](https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2023.102939)

- Ghaffari Esmaeili, S.A., Hasani, M., Ghalavandi, H. (2021). An Analysis of the Development Level of Educational Indicators as a Factor in Assessing Inequalities and Achieving Sustainable Educational Justice: A Case Study of Educational Districts in Mazandaran Province. *Educational Planning Studies*, 11(21): 23-41. <https://doi.org/10.22080/eps.2022.22184.2062> (In Persian)
- Giorgio, Di & Pietroa (2020). Changes in socioeconomic inequality in access to study abroad programs: A cross-country analysis. *Research in Social Stratification and Mobility*, 66 (7): 1-16. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2019.100465>
- Gruijters, R., Behrman, J (2020). Learning Inequality in Francophone Africa: School Quality and the Educational Achievement of Rich and Poor Children. *Sociology of Education*, 93 (3): 256-276. <https://doi.org/10.1177/0038040720919379>.
- Hansen, M. N., Mastekaasa, A. (2006). Social origins and academic performance at university. *European Sociological Review*, 22 (3): 277-291. doi.org/10.1093/esr/jci057
- Hosseinbar, Y., Naderi, E., Seif Naraghi, M. (2021). Investigating Educational Inequalities in Sistan and Baluchestan Compared to National Indicators and Proposing a Model for Achieving Educational Justice with an Emphasis on the Philosophy of Islamic Education. *Educational and Scholastic Studies*, 10(3): 383-413. https://pma.cfu.ac.ir/article_1893.html (In Persian)
- Iravani, Sh, et al. (2020). A Historical Review of School Diversity in Iran: Policy Considerations, Islamic Parliament Research Center Report, Report No. 17052. <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1529704> (In Persian)
- Kaleidari, M.H. (1995). Investigating the Extent of Educational Opportunity Inequalities in Khorasan Province During the First Development Plan. Master's thesis, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Allameh Tabataba'i University. <https://ganj.irandoc.ac.ir> (In Persian)
- Karkhaneh, F., Yusefvand, H.R., Dehghan, H. (2024). A Sociological Examination of the Consequences of Socio-Economic Inequality on Education and Training in Western Provinces of Iran (Ilam, Kurdistan, and Kermanshah): A Qualitative Study. *Sociology of Education*, 10(1): 224-235. [10.22034/ijes.2023.560565.1404](https://doi.org/10.22034/ijes.2023.560565.1404) (In Persian)
- Khorang, Z., Esfenjari Kenari, R., Amiri, Z. (2024). Examining the Digital Divide in Virtual Education of Students During the COVID-19 Pandemic. *Educational Technology*, 18(3): 605-618. <https://doi.org/10.22061/tej.2024.9928.2916> (In Persian)
- Khosravipoor, Z., Mehralizadeh, Y. (2022). Analyzing Educational Inequalities in Light of the Fourth Industrial Revolution Transformations. *Educational Planning Studies*, 10(20): 47-71. <https://doi.org/10.22080/eps.2022.22814.2083> (In Persian)
- Milošević Radulović, L., Marković Krstić, S. (2017). Social Inequality in Education Analyzed within Various Theoretical Frameworks. *FACTA UNIVERSITATIS. Series: Philosophy, Sociology, Psychology and History*, 16 (1): 25-36. DOI: [10.22190/FUPSPH1701025M](https://doi.org/10.22190/FUPSPH1701025M).
- Naderi-Narm, A. (1997). Investigating Educational Inequalities in Elementary, Middle, and High School Levels During the Academic Years 1986-1987 and 1996-1997 in Khorasan Province. Master's thesis, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Tehran. <https://ganj.irandoc.ac.ir> (In Persian)
- Pathology of Education Policy-Making in Development and Civil Program Laws (2021). Islamic Parliament Research Center. <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1676912> (In Persian)
- Piri Zamaneh, M., Abbaspoor, A., Ghiasi Nodooshan, S., Khorsandi Taskooh, A., Barzouyan, S. (2020). A Suitable Model for Reducing Educational Inequality in Elementary Schools

- of Tehran. School Management, 8(4): 219-243. <https://doi.org/10.34785/J010.2021.942> (In Persian)
- Rafati, R., Shahrakipour, H., Nazem, F. (2018). Identifying Dimensions and Components of Educational Inequalities from the Perspective of Educational Managers and Students in Mashhad's Educational Districts to Propose an Optimal Management Model. Educational Management Research, 9(4): 121-150. <https://sanad.iau.ir/Journal/jeaq/Article/1112389> (In Persian)
- Rafati, R., Shahrakipour, H., Nazem, F. (2019). Identifying Factors and Components of Educational Inequalities in Mashhad's Educational Districts to Propose an Optimal Model. Educational Planning Studies, 8(15): 56-80. <https://doi.org/10.22080/eps.2019.2493> (In Persian)
- Roemer, J., Trannoy, A. (2016). Equality of Opportunity: Theory and Measurement. Journal of Economic Literature, 54 (4): 1288-1332. DOI: 10.1257/jel.20151206.
- Sameri, M. (2014). Modeling the Reduction of Educational Inequalities in the Educational Districts of West Azerbaijan Province to Achieve Sustainable Educational Development. Doctoral dissertation, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Urmia. <https://ganj.irandoc.ac.ir> (In Persian)
- Sarojini Hart, C. (2019). Education, inequality and social justice: A critical Analysis applying The Sen-Bourdieu Analytical Framework. Policy Futures in Education, 17 (5): 582-598. <https://doi.org/10.1177/1478210318809758>.
- SCHAKEL, W., VAN DER PAS, D. (2021). Degrees of influence: educational inequality in policy representation. European Journal of Political Research, 60: 418-437. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12405>
- Schultz, Theodore W. (1961). Investment in Human Capital, The American Economic Review, 51: 1-17. <https://www.jstor.org/stable/1818907>
- Setyadi, S. (2022). Inequality of Education in Indonesia by Gender, Socioeconomic Background and Government Expenditure. EKO-REGIONA, 17 (1): 27-36. <https://pdfs.semanticscholar.org/e8ca/>
- Solga, H. (2012). Education, economic inequality, and the promises of the social investment state. 1-28. DOI:10.1093/ser/mwu014
- Vadivel, B., Alam, S., Nikpoo, I., Ajanil, B. (2023). The Impact of Low Socioeconomic Background on a Child's Educational Achievements. Education Research International, 1-11. <https://doi.org/10.1155/2023/6565088>
- Zhao, T. (2020). On the Balance of China's Educational Development from the Perspective of Cultural Reproduction. Advances in Social Science, Education and Humanities Research, 664: 399-40. [10.2991/assehr.k.220504.074](https://doi.org/10.2991/assehr.k.220504.074)